

FEHÉR ANIKÓ¹
B. SZTOJANOVITS ADRIENNE KARNAGY ÉS KORA²

B. Sztojanovits Adrienne

B. Sztojanovits Adrienne énektanár, karnagy, hangverseny énekes meghatározó szerepet töltött be a múlt század első hat évtizedének kóruséletében. Róla emlékezem meg, nem feledkezve meg a Tóth Eszter költő, Tóth Árpád leánya életében betöltött meghatározó szerepéről sem.

1890-ben született Budapesten, ugyanitt hunyt el 1976-ban. Édesapja Sztojanovits Jenő (1864–1919) zeneszerző, orvos, újságíró és karnagy volt, számos, korában jelentős művet alkotott:

1888. (Népszínház) *Peking rózsája* (Háromfelvonásos operett)

1891. (Steiger Lajossal) *Új Rómeó* (Egyfelvonásos balett)

1892. (Operaház) *Csárdás* (Háromfelvonásos balett)

1893. (Népszínház) *Kis molnárné* (Háromfelvonásos operett)

1894. (Operaház) *Tous les trois* (Egyfelvonásos balett)

1898. *Ninon* (Kétfelvonásos opera)

1905. *A Portugal* (Opera)

1905. (Operaház, Berger Richarddal) *A tigris* (Egyfelvonásos víg dalmű)

¹ Dr. Fehér Anikó karnagy, népzene kutató, az MMA MMKI megbízott kutatója.

² Kulturaláncolatok. Tóth Árpád kora és szellemi örökösei. Műhelytanulmányok IV. évfolyam/2. (Sorozatszerkesztők: Kocsis Miklós – Kucsera Tamás Gergely. Szerkesztő: Fehér Anikó. MMA-MMKI 2022)

Sztojanovits Adrienne (1890–1976) gyermekkori fényképe (12x21 cm)

Sztojanovits Jenő a Szent István-bazilika és (Vavrinecz Mór halála után) a Mátyás-templom karnagya is volt. Az 1934-ben, 70. születésnapja tiszteletére rendezett koncerten leánya vezényelt Kodály kórusműveket. A hangversenyen, amelyet a Vigadóban rendeztek meg, a Koronázó templom, a Szent István bazilika, a Budai Dalárda és a Dalosszövetség kórusai Sugár Viktor, Demény Dezső és Szegheő Sándor vezetésével énekeltek. A Székesfővárosi Zenekart Bor Dezső vezényelte. A Magyar Hírlap így számol be az eseményről: „A hangverseny közreműködői közül külön ki kell emelnünk Sztojanovits Jenő három művészelektű leányát; Lilyt, Adriennet és Editet, akiknek híres énektercettjét ezúttal is lelkesen ünnepelte a közönség. A művészet legjavát szentelte az elhunyt zeneszerző emlékének a többi szólista is: Braun Paula, Závodszy és Tibor Zoltán, valamint Kóréh Endre. A hangverseny legmegindítóbb számát azonban talán a Szilágyi Erzsébet leánygimnázium énekkarának köszönhetjük, hiszen ez a kórus ma egyik legfőbb büszkesége annak a magyar iskolai énekkultúrának, melyért Sztojanovits Jenő a legtöbbet fáradozott. És ennek a kórusnak nagyszerű megszervezője és vezetője a sors különös rendeléséből éppen Sztojanovits Jenő leánya: Sztojanovits Adrienne. A hangverseny műsora gondosan kiválasztott reprezentatív művekkel teljes képet adott a zeneszerző sokoldalú munkásságáról és a nagyszámú, előkelő közönség kegyeletes, meleg tapsokkal hódolt Sztojanovits Jenő emlékezetének.”³

„Sztojanovits vezette be – maga választott munkatársával, Kacsóh Pongráccal együtt – a székesfőváros iskolai zenetanfolyamait, melyeknek betetőzése a Székesfővárosi Felsőbb Zeneiskola. Kulturális munkásságának zenei művelődésünk jövőjére leginkább kiható eredményeit azonban talán, mint fővárosi énekszakfelügyelő érte el: kiharcolta az énekszakoktatást az elemi iskolákban és a zenei nevelés kiterjesztését a polgári iskolákban.

Sztojanovits Jenő érdeme, hogy az általános zenei művelődésnek számtalan új keretet teremtett, és így nagy feladatot hagyott hátra: betölteni ezeket a kereteket egy mélyebb, gyökeres és egyben európai nivójú magyar zenei műveltséggel.

³ „Sztojanovits Jenő” Emlékhangverseny a Vigadóban = *Pesti napló*. 1934, november 16. 13.

Ezt a feladatot természetesen már csak az utána következő – Bartók és Kodály szellemében megújódott – zenészgeneráció végezhetette el.”⁴

Sztojanovits Adrienne Kezdetben Bellovics Imrénél és édesapjánál (aki szintén Bellovics tanítványa volt) tanult. A Veress Pálné Gimnáziumban érettségizett. 1908-tól, még az énektanítói diplomája megszerzése előtt több budapesti elemi iskolában is tanított. 1909-ben Kolozsvárott Farkas Ödön növendékeként szerezte meg énektanítói oklevelét. Diplomával a kezében már polgári és felsőbb leányiskolákban is katedrara állhatott.

1912–1959-ig (47 évig!) a budapesti Szilágyi Erzsébet Leánygimnázium énektanára volt. (Az iskola első énekkarát Baráti Lajos történelemtanár szervezte meg. 1886-tól kezdve minden tavasszal iskolai hangversenyeket rendeztek.) Ez a gimnázium 1881-től Budapest főváros első kerületi nyilvános községi polgári leányiskolája volt, 1922-ben kapta mai nevét. Sztojanovits 1914-ben férjhez ment Böhm Gyula matematika–fizika szakos tanárhoz. 1919-ben testvéreivel, Lilivel és Edittel megalakította a már említett Sztojanovits-tercettet, külföldön is fölléptek. 1929-ben a Liszt Ferenc Zeneművészeti Főiskolán énektanári oklevelet szerzett. Hogy tercettje milyen magas szinten énekelt, arról *A Magyar Közélet* 1932. 18. száma is tanúskodik. Kabay Kálmán *Attila* című operáját mutatták be: „1935-ben lesz 1500 esztendeje Attila trónralépésének. A másfél ezredév jubileumát nagy ünnepségek, teszik majd emlékezetessé. Az egész estét betöltő hatalmas szimfóniát (szerzője dr. Kabay Kálmán) novemberben mutatják be a Zeneművészeti Főiskola nagytermében az Operaház legkiválóbb erői: B. Bodó Erzs, Basilides Mária, Svéd Sándor, Székely Mihály, a Sztojanovits-tercett, továbbá a Palestrina-kórus 120 tagú vegyeskara és a 86 tagú Budapesti Hangversenyzenekar interpretálásában. A verseket ifj. dr. Lányi Ernő, a nagyhírű Lányi Ernő fia írta, aki maga is ismert nevű komponista.” Érdemes megjegyezni, hogy a híres Palestrina kórus vezetője ekkor Bárdos Lajos volt.

A Szilágyis kórus (ez volt közkeletű neve) több Kodály kórusművet is műsorán tartott. De készült kórusmű kifejezetten a kórusnak ajánlva is. Kodály e szavakkal dedikálta Sztojanovitsnak és kórusának a *Pünkösdőrlő* című kórussszvitet 1929-ben: *A Szilágyi Erzsébet leánylíceum énekkarának és mesterének, B. Sztojanovits Adrienne-nek*. Kodály a nyomtatott kottára ezt írta: *Sztojanovits Adrienne-nek, aki a fekete kottamagból zengő virágoskertet*

⁴ *Pesti Napló*, 1934. 11. 20.

<http://www.momus.hu/forum.php?act=thread&forumcat=485&follow=518> (utolsó letöltés: 2022. 01. 23.)

varázsolt. Az iskola énekkara 1929. április 14-én mutatta be a népdalszvitet a Zeneakadémián, az itteni siker országos hírnevet hozott a Szilágyis zenei nevelésnek, innentől a sikerek még nagyobbak lettek. Az ominózus koncerten előadták Kodály Zoltán *Villő, Gólyanóta* és *Táncnóta* című műveit is. 1930-ban Bécsben, majd Salzburgban, Augsburgban és Münchenben arattak sikert. Ennek kedvező sajtóvisszhangja nyomán Klebelsberg Kunó kultuszminisztertől írásbeli elismerést kaptak. Gyakran szerepelt a kórus a rádióban is. Bartók kórusművét, a *Mihály-napi köszöntőt* 1937. május 2-án ők mutatták be, Bartókkal való személyes megbeszélés után.

A Magyar Kórus Zeneműkiadó Bárdos Lajos vezetésével 1934-ben elhatározta, hogy hangversenyt szervez. Kiadványaik, a *Magyar Kórus* és az *Énekszó* lapjain szervezték ezt meg. A koncertet április 28-án délután 5 órakor a Zeneművészeti Főiskola nagytermében tartották meg. Itt is fellépett Sztojanovits, ráadásul az egykori növendékek kórusával.

Veress Sándor

Veress Sándor népzene kutató és zeneszerző 1937-ben a Magyar Kórus kiadásában megjelent 15 gyermekkarát ajánlotta Sztojanovitsnak. A művek alapjául szolgáló népdalokat is Veress gyűjtötte Moldvában. Érdeemes pár mondatot szánni erre a méltatlanul elfeledett alkotásra, amely négy kórusműsorozatot tartalmaz, a borítón *Dr. László Gyula* „kezevonásával”, azaz linómetszetével, amely egy csángó asszonyt ábrázol, karján kisgyermekkel:
I. sorozat: 7 csángó–magyar gyermekdal Moldvából

I. csoport: *Táncnóta (Hídló végén)*, *Virágének (Piros, piros szekfű)*, *Dudánóta (Érik a szőlő)*, *Táncnóta (Éjen azt álmodtam)*

II. csoport: *Beköszöntő (Énekeljünk, énekeljünk)*, *Cigány-nóta (Én is, én is csak úgy élek)*, *Táncnóta (Tegnap jártam zabaratni)*

II. sorozat: 4 három szólamú gyermekkar

Gólya néni mit kapargál? Bölcsődal (Tente, baba, tente), *Elfutott a kemence*, *Hosszú lábú gólya bácsi*

III. sorozat: 4 csángó gyermekdal Moldvából

Csúfolódó (A te fejed akkora), *Bogár-lakodalom (Szökdösik a bolhácska)*, *Kis macskának...*, *Táncnóta (Hej, anyám, haj, anyám)*

A sorozatról a kritika is mint követésre méltóról szól: „A kórusirodalomban a gyermekkar nem exotikumot képvisel; az anyag megválasztása is szimbólum... Kodály kiépített egy kényelmes utat; ki sejthette volna, hogy más oldalon Bartók egy ökölcsapással ver akkora kaput, amelyen kisebb komponisták sétálhatnak majd ki s be... (Veress) Új gyermekkarairól nem mondunk semmit, ha megállapítjuk, hogy egytől-egyig kifogástalan kompozíció... a vokális anyagszerűség mellett instrumentális színhatások felbukkanása... A parlando elnyújtott kérdésére száraz, izgatott feleletetés: kórustechnika a javából.”⁷

A kitűnő karnagy utoljára 1965-ben lépett fel énekkarával a gimnázium jubiláris ünnepségén.

1937-ben szakmai tanácskozáson járt Párizsban, 1943-ban Prágában.⁸ 1928-tól élete végéig Budán, a Böszörményi út 6. szám alatt lakott. Emlékét 1996 óta a ház falán egy márványtábla őrzi.⁹

A kor zenepedagógiai és zenei ismeretterjesztő folyóiratai nem egyszer számoltak be a kitűnő tanár és karnagy eredményeiről.¹⁰ „A Szilágyi E. leánygimn. leánykara B. Sztojanovits A.-val az élen, már régen beállt az Éneklő ifjúság soraiba. Áprilisi hangversenyünkön is ez tükröződött. Marenzio (Alkony), Monteverdi (Eljött Jézus), Kodály (Vízkereszt) és Farkas Ferenc (9 magy. népdal) voltak idei újdonságaik szerzői. Ezenkívül Kodály 2 kórusát (Angyalok és pásztorok, Juhásznóta), Halmos 97. zsoltárát, 2 Liszt-kart (Istent zengj, Vidáman játszva) és Bárdos: Virágéknál-t énekelte az összkar ill. az osztályok. Új színt adott a koncertnek a növendékek vezénylése.”¹¹

Tanítványaira és kortársaira is nagy hatással volt Sztojanovits pedagógiája és művészete. Ránki György zeneszerző írja visszaemlékezésében: „A mi gimnáziumunkkal szomszédos várbeli leánygimnázium ablakából gyakran hallhattuk Sztojanovits Adrienne – Adi néni – énekpróbáit. A Villőre tanította a lányokat. Sok fiúban, bennem is feltámadt a vágy: zeneszerzővé lenni, hasonló zenét kitalálni.”¹²

⁷ Énekszó. 1937. 452. o. D. I.

⁸ B. SZTOJANOVITS Adrienne: *Párizsi beszámoló = Énekszó*, 1937, 25. sz. 469–470. BÖHM Gyuláné SZTOJANOVITS Adrienne: *A rádió a zenei művelődés szolgálatában = Énekszó*, 1941, 62. sz., 30–31.

⁹ *A múlt nyomában – A Böszörményi út emléktáblái*

<http://www.hegylakomagazin.hu/hegyvideki-tortenetek/100-a-mult-nyomaban---a-boszormenyi-ut-emlektablai> (utolsó letöltés: 2022. 01. 23.)

¹⁰ Énekszó, Éneklő Ifjúság

¹¹ Éneklő Ifjúság 1936. 338.

¹² *Így láttuk Kodályt*. Szerk.: BÓNIS Ferenc. Bp., Zeneműkiadó, 1982, 146.

Sztojanovits vonzalma a népzenehez a tanítványokra is nagy hatással volt. Újszerű módon tálalták a népdalt: „népdalsorozatok” (ahogyan a népdalcsokrot akkor nevezték) adtak elő, ami kifejezett újdonságnak számított, sőt „Daloló falusi lányok mintájára, kíséret nélkül, felelgetve egymásnak. A sok szép, ritkán hallott magyar népdal derűssé tette az egész ünnepélyt, megcáfolva azokat az ellenvetéseket, hogy az egyszólamú népének nem karének.”¹³ A beszámoló közli is annak a 21 dalnak a kezdősorát, amelyet előadtak – mintegy például mások elé. 1942. január 27-én pedig Kodály Zoltán, Bartók Béla és a magyar népdalok címmel nyilvános önképzőkori délutánt tartottak az iskolában. A két szerző feldolgozásaiból is énekeltek és játszottak hangszereken a tanulók, Sztojanovits nagy sikerű előadása mellett.¹⁴

Újdonság volt az 1930-as években az énekszemináriumok tartása, ezekben is jeleskedett a fiatal tanárnő. A szép, modern épületbe költözött iskolájukban bemutató órát tartott, melynek végén Rajeczky Benjamin vezényletével Bartók-kórusokat adtak elő a jelenlévők. Évente megrendezték a Társas ének napját, ahol az iskola tanulói kisebb-nagyobb csoportokban énekeltek. 1942-ben például 27 kis együttes vett részt a verseny döntőjén.¹⁵

1932-ben, Kodály Zoltán 50. születésnapja alkalmából ismét bemutatták az iskolának ajánlott *Pünkösdlőt*, amelyhez Dienes Valéria, az Orchestikai Iskola igazgatója írt mozgásművészeti játékot. A művet az Elekesné Wéber Edit testnevelő tanárnő által vezetett tánckar segítségével adták elő a Városi Színházban rendezett sportünnepélyeken.

1945 után újraszervezték az énekkart. Szerepeltek a Magyar Rádióban, felléptek a Budai Vigadóban. A sérült iskolaépület helyreállításáig a hagyományos Erzsébet-napi ünnepi műsort a Zeneakadémián tartották. 1948-ban az énekkar vezetését az iskola volt tanulója, Sztojanovits kedves tanítványa, Szőnyi Erzsébet¹⁶ vette át – részben. Szőnyi már 1945-től tanított az iskolában éneket Sztojanovits mellett, sőt gimnazista korában rendszeresen kísérte a kórust zongorán.

A nemrég elhunyt kitűnő zeneszerző és tanár így emlékezett meg nagy elődjéről egy 1976-os rádióműsorban, Lukin László mikrofonja előtt: „Adi néninek nagyon szép énekhanga volt és kitűnően zongorázott. Ezt a tanítás folyamán is sokszor igénybe vette, sokszor alkalmazta ezt a képességét. Olyannyira, hogy amikor jól dolgoztunk az órán, vagy szépen tanultunk, az óra

¹³ Énekszó. 1937. 391.

¹⁴ Éneklő Ifjúság. 1942. március 79.

¹⁵ Éneklő Ifjúság. 1942. május 110.

¹⁶ 1924–2019 Kossuth-díjas zeneszerző, az MMA volt tagja, a Nemzet Művésze.

végén a legnagyobb jutalom a részünkre az volt, hogy Adi néni leült a zongorához. Könyörögtünk is: tessék már zongorázni! Tessék énekelni! És akkor Adi néni kapásból Schubert, Schumann, Mendelssohn dalokat saját kísérettel adott elő olyan szinten és olyan virtuozitással, hogy az akár koncert produkciónak is teljes értékű lett volna. És ezt egy mindennapi, egyszerű osztályközösség előtt adta elő. A szép éneklés és a szép zongorázás kiegészítői voltak annak a kitűnő karnagy adottságnak, amivel az énekkart is vezette, és ami példaképpül szolgálhat mindazoknak, akik tanítványai voltak és később a zenei pályán helyezkedtek el.”

Mohayné Katanics Mária

1959-től a kórust Mohayné Katanics Mária karnagy, ének-zene tanárnő vezette. Az 1959 novemberi Erzsébet-napi ünnepélyen Kodály Zoltán és Bárdos Lajos is megjelent. Mohayné a 150 fős Szilágyis kórus 30 tagjából ekkor alakította meg a Szilágyi Erzsébet Kamarakórust, amiről később így emlékezik meg: „A Szilágyi Erzsébet Gimnázium énektanári tisztjét Kodály óhajára és javaslatára vállaltam Sztojanovits Adrienne végleges nyugalomba vonulása után, 1959-ben. A hatvanas évek végére már 6-7 párhuzamos osztály volt évenként, magas osztálylétszámokkal, és mindenkivel hetente egyszer találkoztam. Emellett osztályozni kellett, ami szinte lehetetlen volt.”¹⁷

¹⁷ FEHÉR Anikó: *Egyenként építem bele a kórusom tagjait a zenébe* = Uő: *Muzsika a katedrán*. Bp., Liszt Ferenc Zeneművészeti Egyetem, 2011, 141.

1972-től Csík Miklós zenetanár, karnagy¹⁸ irányította az iskola 100–120 tagú kórusát.

Pünkösdlő (8:12)

Kodály Zoltán: Pünkösdlő

Budapesti Szilágyi Erzsébet Gimnázium Leánykara, vezényel: Csík Miklós

Éneklő ifjúság 7.; zajos felvétel

© 1980 HUNGAROTON RECORDS LTD.

Sztojanovits széles látókörű, rendkívül magasan képzett és komoly művészi vénával megáldott pedagógus volt. Nemcsak a klasszikus zenét, de a népzene is igen magas szinten ismerte, tudását tanítványainak is átadta. Szőnyi Erzsébet így beszélt erről: „A Szilágyi Erzsébet Gimnáziumban Sztojanovits Adriennél népzene nőttem fel. Már akkor, mint gimnazista kísértem a kórust, ha Bartók és Kodály népdal feldolgozásokat énekeltek. Most is a kezemben vannak ezek a művek. Később Párizsban nagyon jól éltem ebből a tudásból... Úgyhogy én nagyon sok népdalt tudtam.”¹⁹

Ugyanígy vélekedik Huszár Klára operarendező, operarendező, dalszövegíró, műfordító, Devecseri Gábor özvegye, aki szintén a kórus tagja volt: „Énektanárnőnk... híve és terjesztője volt Kodály és Bartók zenéjének – ami abban az időben nem számított sem divatnak, sem dicsőségnek: ellenkezőleg, felettesei rosszallását váltotta ki. Mi növendékei viszont teljesen az új irányzat hatása alá kerültünk, s Adi néni... irányításával belevetettük magunkat a népdaléneklés, sőt népdalgyűjtés szenvedélyébe. A népdalverseny – amelyet Adi néni az egész iskola számára megszervezett – első két díja Kodály és Bartók bekeretezett fényképe volt, melyeknek értékét a szerzők saját kezű aláírása öregbítette. Kodály személyesen adta át nyertes osztályunknak a képet, amit az osztály nevében én vettem át, a tisztelettől lángvörösén, mérhetetlenül meghatva attól, hogy egyáltalán méltó lehetek arra, hogy átvegyek a kezéből valamit, s utána két napig nem mostam kezemet, mert jobbam kezének érintését őrizte.”²⁰

Egy másik emlék: „A nagyszerű teljesítmények mögött azonban sok küzdelem húzódott meg. ... Huszár Klára... meséli el Krisztinavárosi madrigál című könyvében, hogy a minisztérium, sőt a tanári kar egy része is sok kellemetlenséget okozott a tanárnőnek, mivel akkoriban Kodály, és vele Bartók műveit a hivatalos kultúrpolitika destruktívnak tartotta, mert szerintük káros hatást gyakorolnak a felnövekvő nemzedékre. Nem egyszer fordult elő, hogy a

¹⁸ 1930–2011.

¹⁹ FEHÉR Anikó: *A Zeneakadémia négyes terme volt az én pékségem*. Muzsika a katedrán. LFZE 2011, 255. o.

²⁰ *Így láttuk Kodályt*. Szerk.: BÓNIS Ferenc, Bp., Zeneműkiadó, 1982, 199.

gyerekek szeretett Adi nénije kisírt szemmel érkezett az énekkari próbára, de elképzeléseit nem adta fel.”²¹

Tóth Árpád (1886–1928) költő, műfordító leányával, Eszterrel
(cultura.hu)

Tóth Eszter, Tóth Árpád költő leánya, szintén költő – így emlékezik meg a karnagyról, és kikerülhetetlenül a mesterről, Kodály Zoltánról: „A gyönyörűséget szerző „síp-hangminták” számomra 13 éves korom tájt kezdődnek. Sípbal, dobbal, nádi hegedűvel – fújjuk élvezettel a „Gólyanótát”, a várbeli Szilágyi Erzsébet Gimnázium karénekesei, a csodagyerekek, ahogyan Kodály nevez minket. Mosolygósan élvezi maga is, osztálytermünk dobogóján ülve a tulitili-nket meg roborom bombom-unkat... Hogy féltem pedig eleinte Adi nénitől! Zord „irgumburgum vaslapát!”-kiáltásától, melynek szigora kissé dedós volt bár, de hiszen tízévesen magam is még közel a dedóhoz. S hát az erélyes számonkérése valami cédrusskálának, hogy két egész egy fél, három egész egy fél...

Amit erről előzetesen magyarázott, mondván például (mély a-val) és leütve egyes zongorabillentyűket, abból semmit nem értettem. Az elméleti oktatás nem volt erőssége. Nekem viszont a számolás nem az, cédrussal meg, a libanonival, csupán a zsoltárban találkoztam. Könnyű azoknak, akik zongorázni tanulnak, engem meg fog buktatni ez a katonás tanárnő... Aki azonban az elkövetkező nyolc év folyamán többé egy pillanatot sem veszteget az elméletre... Zseniálisnak nevezik osztrák és német kritikusok is Frau Professor Böhm-Sztojanovitsot a külföldi hangversenykörutakon. Ezekre én útiköltség híján nem jutok el, idehaza azonban rutinos profiként szerepelünk mindannyian, a Zeneakadémia, a Vigadó s az Operaház pódiumára meg a Rádió stúdiójába úgy járunk, mint haza. 1935-ben a Nemzetközi Rádió Világadás felhívására Magyarország színeiben már a hivatalos szervek is a Szilágyi kórusát nevezik be.”

Sztojanovitsot így idézi Tóth Eszter: „Tudom, hogy Kodályhoz több zenei műveltség kell, mint a »Kerek ez a zsemlé«-hez, de el kell kezdeni a zenei nevelést! 27 éve csinálom a gyerekkórust és az én növendékeim már a hátam

²¹ *A Hilton szálló és ami a helyén volt*

<http://katalisztbakancs.blogspot.com/2016/10/a-hilton-szallo-es-ami-helyen-volt.html> (utolsó letöltés: 2022. 01. 23.)

mögött sem a városi műdalokat, jazz nótákat éneklük. Igazi, becsületos munkatársaim. Mennyi munka is előzte meg a 3 és fél perces szereplést! És milyen pompások is voltak az én kedves gyerekeim! Hálás vagyok nekik” – majd saját hangján így folytatja: „S e szereplésünket, mind a 31 benevezett kórus meghallgatása után, nem kisebb hozzáértő méltányolja, mint Rajeczky Benjámin. Aki egy zeneakadémiai hangversenyünkről meg így ír: Mennyire csak NÉV nálunk Palestrina, Lasso, Monteverdi, Willaert – és mennyire ÉLET ezeknél az iskolás lányoknál! Azzá tette B. Sztojanovits Adrienne.

Csoda-e, hogy Kodály nyelvét jobban megértik, mint a koncertközönség, és Kerényi, Bárdos, Kósa, Veress újdonságaival úgy traktálják a közönséget, mint a kis háziasszonyok! A közönség nemcsak szereplőket és darabokat élvezett. Megtanulta, hogyan kell lélekből muzsikálni. Mindezek olvastán nagy kollektív büszkeség tölt el, mely fokozódik a mi osztályunk »válogatott« produkciójának méltatásától! Ezt különben Tóth Aladártól is megkapjuk a Pesti Naplóban: Milyen finoman csendült meg Lasso »Pange lingua«-ja, Monteverdi »Lauda Sion«-ja a IV./B osztály kis kórusán! És e finom csendülésen, meghatottan érzem, az én csipetnyi altom is a része...

Ez történik, megkopott hangokkal ugyan, Adi néni végtisztességén is. Fényesebben, lányok! Hadd hallja Adi néni! – vezényel utóda, Katanics Mária, az előzetes beéneklésnél. És csakugyan, a szerző óhajtotta »nagyobb crescendó«-val hirdetjük, utoljára együtt, hogy megtetszett immár egek fényessége! Együtt a sok évfolyam, akik haláláig jártunk mesternőnkhez egy kis tadilomra, s akiknek, ha hibáztunk, nagyanya korunkban is fejünkhöz vágta a süsük vagytok!-ot.

Bealkonyodik a Farkasréten, a búcsúzó sokaságából már csak a süsük állnak a sírnál. Hosszú útra megyek, énekeljük csöndesen, meg hogy Sír az út előttem / bánkódik az ösvény /... Utoljára a szín-népdal marad, az egyszólamú, persze. Ám ezeket is Kodály gyűjtötte Csíkban, persze. Hiszen ezzel a jelmondattal: Mindig újra néppé kell lennünk, hogy nemzet lehessünk dedikálta azt a fényképet is, mely a házi népdalverseny díja volt. A 14 osztály közül a mienk, a III./B Szőnyi Zsuzsa²² vezényletével és a IV./B Huszár Kláriával nyerte meg közösen. De a mi termünkben függött, a zongora felett. Jelmondatát 13 évesen nem értem, nem is töpregek rajta. Jelentését egyszerűen véremmé teszik a népdalok. S ezeket már nemcsak Kodálynak, más gyűjtőknek is köszönhetem, főleg Bartóknak. Őt magát különben, mikor néha feljött a karénekre próbát hallgatni, túl zordnak találtuk, kórusait meg nem eléggé szívrepesősnek ahhoz,

²² Szőnyi István festőművész lánya, a Vatikáni Rádió magyar munkatársa.

hogy saját kedvünkre is dalolgassuk. Annál inkább népdalgyűjteményét, mely örökre dobogtatta fel a szívünkben, hogy ha Dunáról fúj a szél / szegényembert mindig ér, meg hogy bárcsak ez a hajnal / sokáig tartana / hogy a szerelemnek / vége ne szakadna...”²³

Tóth Eszterrel történő beszélgetéséből idézek: „Ő (Sztojanovits FA) szerette azt emlegetni, hogy ő szigorú. De hát az ő szigora olyanokból állt, hogy ilyen teljesen ovis, dedós dolgokat mondott, hogy irgum burgum vaslapát... Mondjuk ezt szerette mondani. Ebben látom az ő titkát. Ő művész volt elsősorban. Külön szerencse, hogy tanárnak is jó volt, ill. tudta, hogy mit kell csinálni. Átadni is tudta azt, ami benne volt. Olyan művész volt, hogy belülről is ezt kihozta.

A másik nagyon fontos dolog, amit kaptunk tőle, a népdal. Ugyanis ő – ezt nagyon fontosnak találom, hogy minden cirkalmas, hazafias szólam mellőzésével – a magyarságot így adta nekünk. Úgy tanított meg az igazi, eredeti népdalokra, hogy az belénk épült.”

Tóth Eszter verseiben is megemlékezik arról a zenéről, amelyet Sztojanovits révén ismert meg és ami költészetére, majd egész lényére nagy hatással volt:

„Az az egy, kit
tüzes nyelveken szólására
ő vert fel: az vagyunk itt.
Minden népek közt az egyszeri”²⁴

„Az az egy-bokor, mely valamikor
a Várhegyen voltunk! Izgága
kamaszlányok, a „Pünkösdlő”-t
énekelve, mintha ága-

levele egymásnak: a lelkeknek oly
egyessége. Ó, sorra mikor
felpattogtatja pártáit egy akkord!”²⁵

²³ TÓTH Eszter: *Hol töltjük az örökkévalóságot?* = Uő: *A szeretet fut lihegve.* ligetmuhely.com 1999. május (utolsó letöltés: 2022. 01. 23.)

²⁴ TÓTH Eszter: *A sokaságban, Kodály ravatalánál* = Uő: *Emberi madárdal. Összegyűjtött versek.* Bp., Korvin Művészeti Kft., 2001, 106.

²⁵ TÓTH Eszter: *A boldogság ágboga* = Uő: *Emberi madárdal. Összegyűjtött versek.* Bp., Korvin Művészeti Kft., 2001, 88.

Kodály és Sztojanovits kapcsolata

Kodály Zoltán a Szilágyi Erzsébet Gimnázium kórusa és karnagya, Sztojanovits Adrienne körében
(mozaweb.com)

Egy ünnepi hangverseny után Kodály Zoltán, a Szilágyi Erzsébet Gimnázium kórusa és karnagyuk, Sztojanovits Adrienne
(Facebook)

De szót emelt Sztojanovits nyugdíjaztatása ellen, ami 1945-ben lett volna aktuális, de tovább dolgozott, egészen 1959-ig, azaz 69 éves koráig: „Kedves Fasang²⁹! ... arra kérem, járjon utána, hogy Sztojanovits Adrienn fellebbezését nyugdíjazása ellen kedvezően intézzék. Én írnék érdekében, de nem tudom, kinek, és mikor kerül a kezébe. Szóval többre megyünk és vegye ezt üzenetnek: méltányosnak tartom, hogy legalább 1 évig hagyják még ott, nem volna igazság, hogy más arassa le az ő vetését. Ha valaki öreg léteire jobban dolgozik, mint más fiatal, az még külön dicséretet érdemel, nem sablonos elbánást.”³⁰

Kodály Zoltán és Arturo Toscanin

Four Italian madrigals (1932) c) Chi d'amor sente (4:28)

Kodály Zoltán: Négy olasz madrigál (1932) – Chi d'amor sente

Győri Leánykar, vezényel: Szabó Miklós

²⁹ Fasang Árpád (1912–2001) karnagy, kórusvezető, zeneszerző, zenepedagógus, szakközépiskolai igazgató.

³⁰ *Kodály Zoltán levelei*. Szerk.: LEGÁNY Dezső. Bp., Zeneműkiadó, 1982. 825. szám

Budapesti látogatása alkalmával Arturo Toscanini karmester Kodály és Szabolcsi Bence kíséretében meglátogatta az iskolát, részt vett egy próbán. (Kodály Toscanini leányának, Wally Toscanininek Emanuele di Castelbarco gróffal megtartott esküvőjére ajánlotta 1932-ben a 3. olasz madrigálját *Chi d'amor sente* címmel. (Az esküvői tanú maga Kodály volt.) A művet a Szilágyis kórus is előadta később. Sztojanovits Adrienne erről és Kodállyal való közvetlen élményeiről így beszél: „1925-ben jött a nagy forradalmi változás Kodálynak egyik szerzői estjén, amikor két gyermekkarát Boruss Endre, a Wesselényi utcai fiúiskola énektanára mutatott be – örömmel vegyes irigykedéssel hallgattam és rögtön a hangverseny után megszereztem a kóráit és betanítottam. Valamint azokat a kórusokat is, amelyeket Kodály azután is Boruss kórusának ajánlott. Azután egyszer a Palestrina kórus valamely próbájának szünetében odamentem Kodályhoz és megkérdeztem, hogy miért csak fiúknak komponál. Mosolygott, nem szólt semmit, de egy idő múlva, emlékszem 1929 januárjában hívott a Zeneakadémiára és átnyújtott egy nagy paksamétát, hogy ezt a kórust a következő szerzői estemen hat hét múlva el kell énekelniök. Az örömtől és az ijedtségtől dermedten vizsgálgattam a kórust és láttam, hogy olyan nagyszabású, amelyet eddig még soha nem énekelünk. Ez a mű a Pünkösdlő volt, sajnos erről sincsen eredeti felvételünk. De lázas sietséggel fogtunk a tanuláshoz, nagy felkészültséggel, és április 14-én előadtuk nagy sikerrel a Zeneművészeti Főiskolán. A 200 gyerek 200 pünkösdi rózsával köszöntötte a mestert, aki meghatva ölelt meg engem és minden gyereknek adott egy litografált lapot a gyerek nevével és az ő aláírásával. Én is kaptam egyet, nekem azt írta, hogy hálás megemlékezéssel. 30-ban egy nagy esemény történt: érettségi szünet alatt próbát tartottam a tornateremben. Telefonhoz hívtak: fél óra múlva Kodály följön Toscaninivel és meg akarják hallgatni az énekkart. Egy pillanatra elnémultam, Kodály azt kérdezte: fél? Meg van ijedve? Azt mondtam: Deehogy... Letettem a kagylót és nyargaltam le a tornaterembe, följazottan, pillanatok alatt. És fél óra múlva egy szép hangversenyt rendeztünk az udvaron. Sajnos a legjobb énekeseim körmöltek fönt az írásbelin... De azért ez így is nagyon jól sikerült mert a gyermekek hatványozott tudással és iparkodással énekeltek. Toscanini gratulált és egy emléklapot adott nekünk.”

Tóth Eszter erre az eseményre így emlékezik: „A nemzetközi tekintélyt mi már gyerekként, a honi maradiak „kot-Kodály” csúfolkodása ellenére is tapasztaltuk. Mikor a mester váratlanul felhozta iskolánkba Toscaninit, hogy számára Adi néni énekeltesse el a kórusait, még az írásbeli érettségi egyórás

szüneteltetésére is tanügyi engedélyt kapott a diri! A Chi d'amor sente-t, a Toscanini lányának Mátyás-templomi esküvőjére felajánlott Kodály-madrigált is énekeltük később. Olaszul, miként szintén eredeti nyelven a német, francia, latin műveket. Imádtunk énekelni, mindenki örömet különőrázott a koncertek előtt, de magunk közt is örökösen fújtunk Cherubini-kánont és Bach-kantátát és Mozart-ábécét, valahány kedvencünket a XVI. századiaktól a szilágyistáknak és Adi néninek dedikált Pünkösdlőig.”³¹

Olyan korban, ahol háború, az ország feldarabolása, gazdasági kényszerhelyzet, vereség, talpra állás, viharfelhők, még egy világháború, majd a sztálini időszak legsötétebb évei, politikai bizonytalanságok sora egyaránt jelen voltak, Sztojanovits Adrienne művészete és munkássága békés szigetet jelentett. Jelenléte biztonság volt tanítványai és művészetének hallgatói számára egyaránt. Tóth Eszter finom szövésű lírája, humorral teli, furfangos okfejtésektől duzzadó, filozofikus színezetű esszéi is mind-mind magán viselik ennek a kérlelhetetlenül célirányos, mégis légius művészetnek meghatározó indítást adó nyomait.

Irodalom:

BÓNIS Ferenc: *Így láttuk Kodályt*. Bp., Zeneműkiadó, 1982.

FEHÉR Anikó: *Muzsika a katedrán*. Bp., Liszt Ferenc Zeneművészeti Egyetem, 2011.
Kodály Zoltán levelei. Szerk.: LEGÁNY Dezső. Bp., Zeneműkiadó, 1982.

KODÁLY Zoltán: *Visszatekintés I*. Szerk.: BÓNIS Ferenc, Bp., Zeneműkiadó, 1982.

TÓTH Eszter: *Hol töltjük az örökkévalóságot?* Bp., Liget műhely, 2001.

TÓTH Eszter: *Emberi madárdal. Összegyűjtött versek*. Bp., Korvin Művészeti Kft., 2001.

Korabeli folyóiratok, napilapok (Énekszó, Éneklő Ifjúság, Pesti Hírlap)

³¹ TÓTH Eszter: *A szeretet fut lihegve*

<https://ligetmuhely.com/liget/toth-eszter-a-szeretet-fut-lihegve/> (utolsó letöltés: 2022. 01. 23.)